

Dariusz Dziubiński*

Projekt miasta typu klaster. Northern Osaka Station

Współczesne miasto jest miejscem gry i realizacji sił indywidualnych, które dominują nad interesem społeczności. Społeczność miejska to heterogeniczna grupa, zatomizowana w realizacji swoich potrzeb, dostosowująca się do wzrastającej mobilności. Owa społeczność jest jednak chwilowa, pozorna. Społeczeństwo jest bezwładne, a jego schemat funkcjonowania można by przedstawić jako następujący szereg: **wzmocnienie więzi integracyj-**

nych – wzrost bezpieczeństwa – uwolnienie indywidualizmu – spadek bezpieczeństwa – dezintegracja. Na podstawie powyższego szeregu można rozpatrywać każdą działalność mieszkańców miasta, między innymi urbanistykę. W okresie transformacji i żywiołowego rozwoju naszych miast nie myśli się o mieście jako całości, nawet nie jako o sumie pojedynczych działań budujących to miasto, a raczej jako o mieście pojedynczych graczy.

Struktura elastyczna

Miasta, konkurując z innymi w pozyskiwaniu nowych inwestycji, poświęcają siebie, dostosowują swój wizerunek, tożsamość do wymogów inwestora. Ta strategia prowadzi do powstawania **miast od jednego rzutu** – miast natychmiastowych (ang. *instant city*), tworzonych jako jedno przedsięwzięcie. Duże tereny miejskie realizowane są jako duże inwestycje prywatne, a decydujące zdanie, co zrozumiałe, ma właściciel. Prowadzi to do sytuacji, w której tradycyjna struktura miasta budowana przez wielu małych właścicieli (parcela) zastąpiona zostaje przez strukturę stworzoną przez jednego dużego właściciela (kwartał, dzielnica).

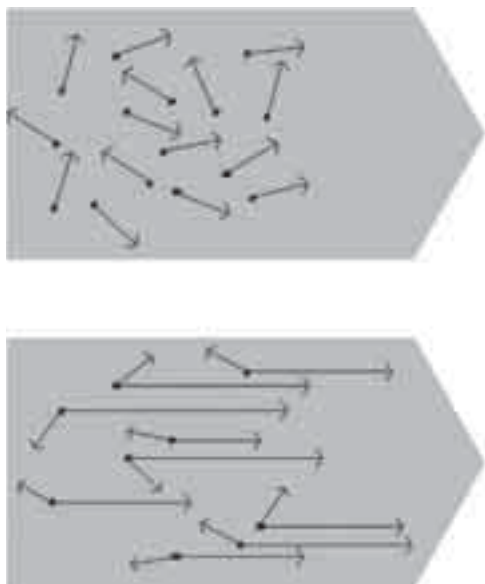
W dzisiejszym świecie taki właściciel-inwestor bardzo często nie jest związany z miastem, w którym buduje. Tym samym, siłą rzeczy, realizuje przede wszystkim potrzeby wynikające z jego interesu, stawiając je ponad interesem miasta. A budowanie miasta jest działaniem kompleksowym, wymaga równoległego współdziałania wszystkich podmiotów. Struktura miasta jest strukturą demokratyczną tylko wtedy, gdy zależy od wielu podmiotów czynnie związanych z jego społecznością. Wówczas to możemy mówić o tworzeniu się struktury elastycznej, łatwiej dopasowującej się do zmian zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

Wolność i kontrola

Potencjał rozwojowy miasta zależy od umiejętności wiązania wielu zadań w jedną wiązkę nadrzędnego celu, który pojawia się w **społeczeństwie kooperacji** (il. 1). Forma kooperacji znajduje swoje odbicie na wszystkich poziomach organizacji społecznej. Właściwe relacje między poszczególnymi elementami społeczeństwa w grze różnych sił współtworzących miasto wymagają sterującego kodu określającego zasady funkcjonowania. Powodzenie zależy od tego, w jaki sposób kod przekłada się

na proste zależności ekonomiczne. Dla działań indywidualnych pożądany wydaje się stan maksymalnej wolności przy minimalnej kontroli. W realizacji celów wspólnych pojawia się zaś potrzeba szukania kompromisu między tym, co uwolnione, a tym, co kontrolowane. Oba parametry wymagają odniesień do wielu poziomów budowy miasta i jego struktury. Wolność decyduje o podatności układu na zmiany, z kolei zapewnienie kontroli wpływa na przejrzystość i czytelność struktury. Przyjmując założenie, że urbanistyka wymaga wyraźnej koncepcji przestrzennej (gdyż bez tego nie można mówić o urba-

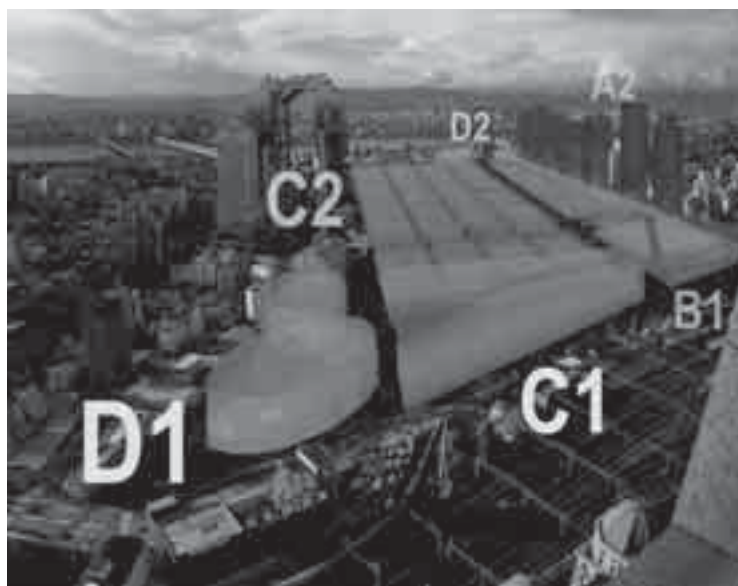
*Katedra Planowania Przestrzennego Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej.

Il. 1. Potencjał rozwojowy miasta leży w wiązaniu wielu zadań w jedną wiązkę nadrzędnego celu, który pojawia się w społeczeństwie kooperacji

Fig. 1. The town development potential lies in the binding of many assignments into one group of primary aim which appears in the co-operative society

nistycie), zawsze trzeba poszukiwać sposobu regulowania struktury. Jednak regulacja nie musi oznaczać ograniczeń dla rozwoju i wypełnienia budowanej struktury. Wyznacza nienaruszalny, klarowny system odniesień do odbioru przestrzeni miejskiej, zapewniając przestrzenną przejrzystość oraz informację o sposobie funkcjonowania układu.

Il. 2. Oddziaływanie na siebie dwóch wielkości – masy i punktu – stanowi podstawę budowania zależności lokalnych i zależności dotyczących całości terenu

Fig. 2. Mutual influence of two values – mass and point – is the basis of constructing local dependences and those relating to the whole area

W ten sposób powstają niezbędne **elementy reprezentacji**, które stanowią o tożsamości wewnętrznej społeczności oraz o rozpoznawalności układu na zewnątrz. Cała struktura jest przez te elementy ograniczana, ale tylko w płaszczyźnie ich oddziaływania (uwolniona we wszystkich pozostałych miejscach).

Model organizacji – klaster

Rozważając różne systemy organizacji pod kątem możliwości przeniesienia złożoności zadań, zwróciliśmy uwagę na organizację typu klastr. Klaster to skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców usług i towarów, działających w pokrewnych sektorach gospodarki. Pomysł opiera się na zderzeniu dwóch elementów: współpracy i konkurencji. Firmy współpracują z jednostkami naukowymi i badawczymi w swojej dziedzinie, prowadząc wspólne projekty w ramach kooperacji. Jednocześnie konkurują z sobą o klientów. To właśnie konkurencja pozwala firmom skupionym w ramach klastru osiągać ponadprzeciętne wyniki, współpraca zaś przyczynia się do ich rozwoju technologicznego i wprowadzania nowych produktów. Rolą władz regionu jest pomoc w stworzeniu jak najlepszych

warunków dla firm i ludzi w nich pracujących. Doskonałym przykładem klastru jest Medicon Valey w rejonie Kopenhagi i Skåne, w którym działania związane z technologiami medycznymi wiążą na różnych poziomach podmioty gospodarki, nauki i infrastruktury społecznej. Organizacja tego typu daje różnorodne korzyści zarówno podmiotom, jak i samemu miastu. Nowe tereny, przyciągając firmy i instytucje nauki, mogłyby stać się zalążkiem klastru rozłożonego w całej przestrzeni miejskiej lub związać z sobą odległe miasta. Jesteśmy przekonani, że lokalizacja w centrum miasta przyniosłaby dodatkowe korzyści w wymiarze przestrzenno-społecznym. Miejski klaster jest szansą tworzenia miasta i jednocześnie zapewnienia korzystnych warunków życia w ramach lokalnej społeczności.

Znaczenie negocjacji w rozwoju miasta

Przestrzeń miejska to nie tylko jakość fizyczna. Nie stanowi ona także wyłącznie „areny życia społecznego”. Aspekty przestrzeni, zarówno fizyczne, jak i społeczno-kulturowe, przenikają się i tym samym stanowią przedmiot poznania, wartościowania, doświadczenia, kształtowania i użytkowania przez jednostki i grupy ludzkie. Przestrzeń w znaczeniu fizycznym jest zdolna do zaspo-

kajania ludzkich potrzeb, staje się wartością, znaczeniem, symbolem na poziomie kulturowym. Dla założonej organizacji miasta klastru istnieje konieczność ciągłej negocjacji działań związanych z rozwojem, które muszą być kierowane na budowę trwałych struktur. Jednakże przy debatach na temat rozwoju miasta nie można zapominać o dyskusjach o lokalnej społeczności, a także o dialogu

z nią. Nowa relacja pomiędzy lokalną administracją, społecznością miasta i obywatelami jest wymogiem, jest częścią spójnej polityki kulturowej. Należy wspomnieć w tym miejscu, że istotą uprawiania polityki jest partnerstwo prywatnego i społecznego sektora oraz dialog między wszystkimi uczestnikami poszczególnych dziedzin i reprezentantami zróżnicowanej rzeczywistości miej-

skiej. We współczesnym mieście dyskusja musi być procesem ciągłym, dającym możliwość renegotjacji warunków zabudowy miasta, odpowiednio do nowych potrzeb. Zapis projektu powinien zakodować wielość możliwości, elementów nieprzewidywalnych i przypadkowych. One ostatecznie będą decydować o niepowtarzalności miasta, jego sukcesie i spełnieniu jego mieszkańców.

Metoda/forma zapisu planu

W sytuacji, kiedy nie jesteśmy w stanie przewidzieć dokładnie procesu rozwoju miasta, opracowywanie projektu z wszelkimi szczegółami nie wydaje się zasadne. Zakładamy, że plan oraz wszystkie zaproponowane rozwiązania, a także wymagania, będą ulegały ciągłym zmianom, nawet po realizacji projektu. Ze względu na stałe przekształcanie planu nie zależy nam na stworzeniu gotowego rozwiązania urbanistyczno-architektonicznego, ale raczej na zaproponowaniu metody pogodzenia architektonicznej dokładności z planistyczną nieokreślonością. Pojmujemy nasz projekt jako strategię, co znaczy, że chcemy wyciągnąć jak największe korzyści z efektywnej i napiętej lokalizacji określonego zestawienia funkcji, tak aby utrzymać

stały wyraz estetyczny. W ramach przyjętej organizacji nieokreśloność planistyczna dopuszcza prawie wszelką zmianę, przeobrażenie czy zamianę bez naruszenia stanu wyjściowego. Sterowanie rozwojem chcemy zapewnić przez system regulacji o charakterze prawno-ekonomicznym, odnoszącym się do zagadnień funkcjonalnych przestrzennych i społecznych. Nasza koncepcja definiuje przede wszystkim najważniejsze zależności przestrzenne w formie ram, rozumianych tutaj jako siatki pewnych stałych elementów. Będą one krystalizować strukturę organizacyjno-informacyjną, a także kompozycyjną. Ostateczny zapis powinien uwzględnić różnorodne uwarunkowania wynikające z szerokiej dyskusji i konsultacji.

Oczekiwania względem terenu/inwestycji

Poszukując modelu, skupiliśmy się na terenach w centrach dużych miast lub na pograniczu z centrum miasta. Są to przede wszystkim obszary ulegające przeobrażeniom wynikającym ze zmiany systemu produkcji w dobie powstawania społeczeństwa informatycznego. Stanowią one potencjał rozwoju miasta, dzięki „uwolnieniu” powierzchni pod inwestycje.

W celu określenia założeń wyjściowych do budowy modelu poddaliśmy analizie oczekiwania sformułowane dla dużych terenów w wybranych miastach: Berlinie – Berlin Mitte, w Lozannie – fragment dzielnicy Marley oraz Osace – rejon Northern Osaka Station. Wykraczają one poza realizację nowej tkanki miejskiej. Związane są z takimi zagadnieniami, jak: poprawa struktury populacji (wiekowa, społeczna), rozwój i restrukturyzacja przemysłu (zaawansowane technologie, przyciąganie inwestorów,

silna kooperacja), podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa (uniwersytety w mieście, informowanie o nauce, promocja kultury) oraz stworzenie wysokiej jakości warunków socjalnych i mieszkaniowych.

Powyższe oczekiwania wymagają zbudowania strategii długofalowych działań wykraczających poza opracowywany teren. W proponowanym modelu traktujemy teren jako integralną część miasta, jeden z jego aktywnych elementów. W naszym pojęciu funkcjonowanie dużego fragmentu miasta (abstrahując od jego programu funkcjonalnego) nie może być zorganizowane poprzez projekt „od jednego rzutu”. Proponowany model jest zatem poszukiwaniem elastycznego rozwiązania, które będzie w stanie przyjąć różnorodne programy, stosownie do zmieniających się potrzeb i możliwości pojawiających się w przyszłości.

Model/projekt

Aby zaprezentować model, wybraliśmy nasz projekt konkursowy dla terenu Northern Osaka Station w Osace, który jest propozycją zapisu elastycznej struktury miej-

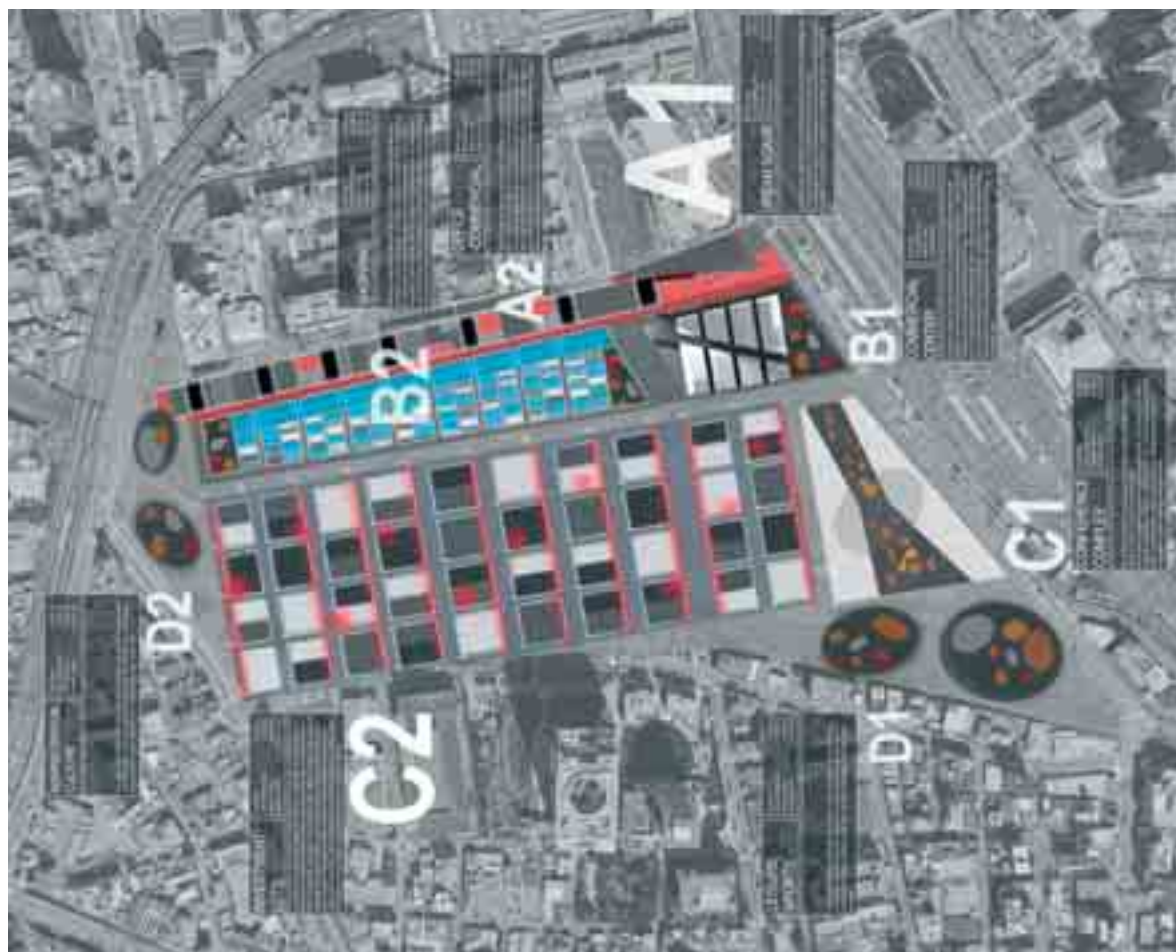
skiej budowanej na zasadzie równouprawnienia wszystkich występujących w niej elementów.

Masa i punkt

Opisywany projekt zmierza do zorganizowania na terenie miejskim dynamicznego współistnienia wielu elementów, a tym samym do wytworzenia podłoża dla różnorodnego rodzaju aktywności. Chcemy, wychodząc od zagęszczenia horyzontalnego, osiągnąć elastyczną strukturę realizującą przyjęty model organizacji. W tym celu proponujemy układ, który bazuje na zestawieniu **masy**

i punktu. Oddziaływanie na siebie tych dwóch wielkości stanowi podstawę budowania zależności lokalnych i zależności dotyczących całości terenu, zarówno w relacjach funkcjonalno-przestrzennych, jak i społecznych (il. 2).

Masa to podstawowe wypełnienie siatki. Jest miejscem lokalizacji programu i stanowi o potencjale terenu.

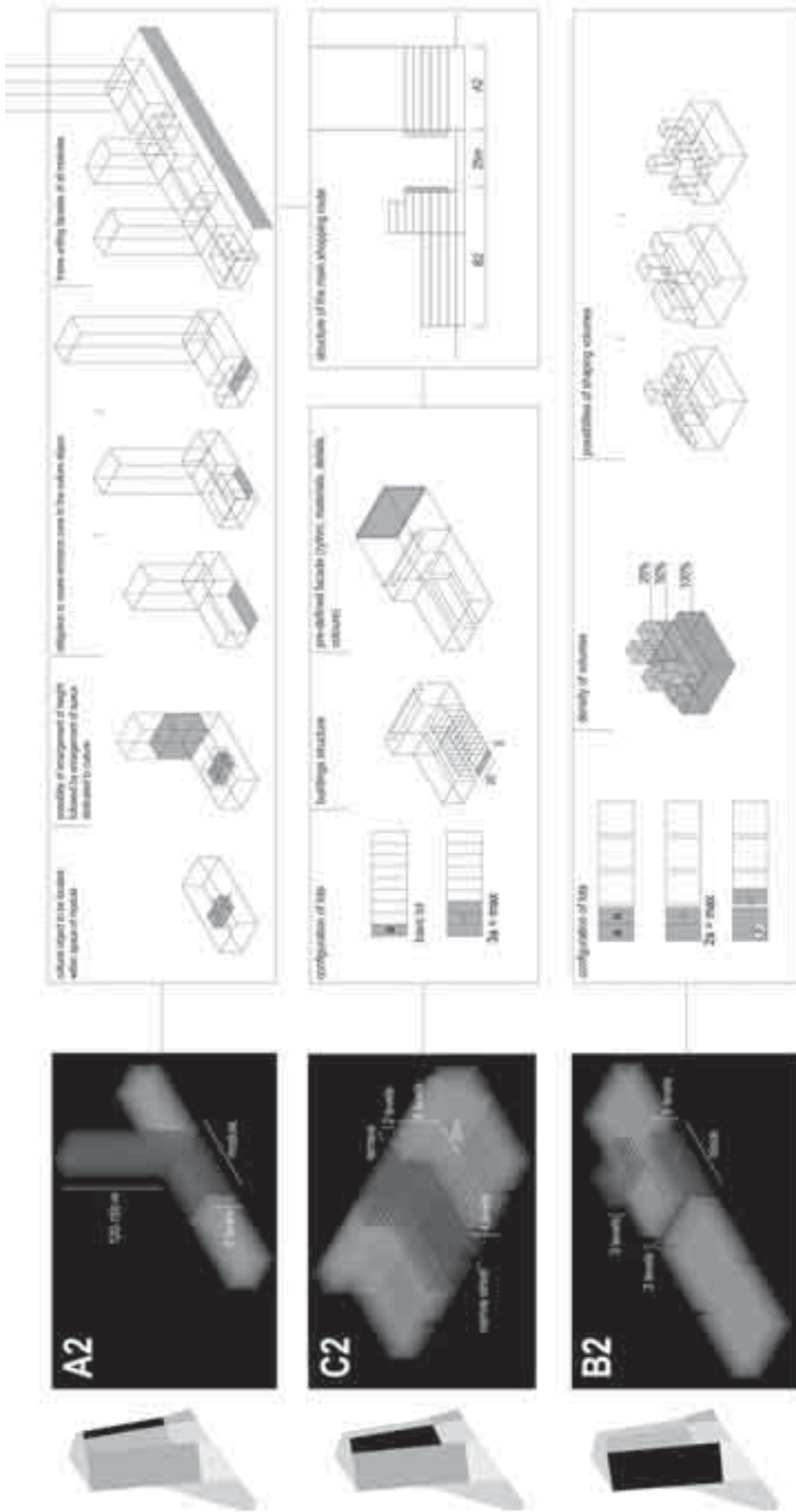
II. 3. Cały teren został podzielony na cztery główne strefy o różnych programach. Funkcjonowanie wszystkich stref jest z sobą ściśle powiązane

Fig. 3. The whole area has been divided into 4 main zones, realizing different programmes. Functioning of all the zones is closely bound with each other

II. 4. Przestrzeń publiczna została skumulowana w dwóch ząbkujących się układach, które wprowadzają podział na miasto mieszkańców i miasto przyjezdnych

Fig. 4. The public space has been cumulated into two interrelated systems which introduce the division into town inhabitants and town visitors

Il. 5. Dla każdej strefy określony został osobny system regulacji definiujący sposoby konfiguracji działek, wysokość i intensywność zabudowy, wymogi stawiane jej poszczególnym elementom
 Fig. 5. A separate system of regulation has been determined for each zone defining ways of plot configuration, the height and intensity of building and requirements related to particular elements

Przez masę rozumiemy to, co uwolnione, co daje możliwości i co spełnia cele główne rozwoju. W masie realizują się wielowątkowość, wzajemne zależności i współpraca.

Masa charakteryzuje się następującymi cechami:

- homogeniczną strukturą,
- elastycznym kształtowaniem siatki wypełnień i brył,
- podobnej wielkości działkami o foremnym kształcie,
- podziałem umożliwiającym strefowanie i łączenie,
- przestrzenią w skali człowieka.

Z kolei punkty są elementami sterującymi układem oraz miejscami uzupełnienia i wzbogacenia programu. Są obiektami o charakterze publicznym o podwyższonej jakości urbanistycznej. Chcemy, żeby stały się współczesną agorą, czytelnym miejscem odniesienia, symbolem w świadomości, budującym spójność pozostałych elementów. Punkty mają zapewnić realizację następujących zadań:

- ułatwianie wejścia w teren i inwestowanie,

- otwieranie ścieżki dostępu do poszczególnych wątków przestrzenno-funkcjonalnych (analogicznie do ikon na pulpicie ekranu komputera),

- organizowanie działania w zakresie: sterowania ideą transformacji miasta, łączenia i spajania poszczególnych elementów składowych miasta, zamieniania w zależności od potrzeb rozwoju elementów wpływających na kierowanie przestrzenią w sposób kreatywny, wprowadzania programów umożliwiających kontrolę w swobodnym zakresie dzięki skupieniu i zageszczeniu wartościowych ofert,
- sprzyjanie wymianie, dyskusji, dialogowi,
- kreowanie współpracy przez organizację konferencji, wystaw, konkursów, warsztatów, festiwali etc.,
- promowanie i informowanie.

Układ **masa – punkt** znosi w pewnym sensie ścieranie się wolności i kontroli, gdyż zapewnia równowagę pomiędzy różnymi czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi, na których opiera się cała organizacja przestrzenno-funkcjonalna układu.

Podział

Cały teren podzieliśmy na cztery główne strefy o różnych programach funkcjonalnych (il. 3). Funkcjonowanie wszystkich stref ściśle się z sobą wiąże. Istotną cechą projektu jest budowanie miasta, życia miejskiego na wielu poziomach. Zakładamy, że podstawowe funkcje każdej ze stref będą wymieszane z funkcjami innego typu. Najpowszechniejszą będzie funkcja mieszkaniowa, dla której nie wydzieliliśmy osobnych działek. Nadrzędną będzie funkcja o charakterze kulturotwórczym, której ma służyć wiele obiektów rozrzuconych na całym terenie. Sugerujemy powiązanie usług z miejscami produkcji i mieszka-

niami. Zgodnie z przyjętą zasadą dużej liczby podmiotów podziały na działki w strefach są średnio- i drobnoskalowe. W ramach odpowiednich regulacji możliwe będzie łączenie działek oraz przekształcenia struktury zabudowy uwzględniające „grę ekonomiczną” (il. 4). Dobór inwestorów powinien odbywać się w drodze dyskusji. W ramach poszczególnych kwartałów zabudowy inwestorzy będą zmuszeni do zrealizowania wynegocjowanej liczby mieszkań, w zależności od charakteru funkcji. Zespół czterech stref wiązać będzie powierzchnia wspólnych spotkań, która może być zlokalizowana w jednej ze stref.

Przestrzeń publiczna

Istotną cechą projektu jest stworzenie silnie oddziałującej przestrzeni publicznej, skumulowanej w dwóch ząbkujących się układach, które wprowadzają podział na miasto mieszkańców i miasto przyjezdnych. Oba układy (osie) zaczynają się na placu miejskim. Stąd rozwijają się

w kierunku zachodnim (przyjezdni) i północnym (mieszkańcy). Przestrzeń publiczna zorganizowana w tych strefach wiąże wszystkie ważne obiekty usługowe w obszar o charakterze centrum.

Strefy

Tereny działek inwestycyjnych (klaster) są oddzielone od stref publicznych głównymi ulicami, przez co stanowią układ niezależny, a jednocześnie w pełni dostępny. Każda strefa ma własny system regulacji wynikający z jej przeznaczenia i charakteru (il. 5). W zapisie planu określone są sposoby konfiguracji działek, wysokość i intensywność zabudowy, wymogi stawiane jej poszczególnym elementom. Podziały wykształcają wiele powiązań, które nie mają jednak charakteru bezpośredniego dostępu. W strefach na styku z terenami inwestycyjnymi (strefa B2) staraliśmy się wytworzyć przestrzenie buforowe, gdzie dopuszczamy nieprzewidziany rozwój przestrzeni, np. zaułki. Ulice wiążące bloki inwestycyjne są traktowane jak przestrzeń o charakterze publicznym (strefa wejściowa) i będą miały uregulowany sposób wykonania.

Zgodnie z ideą projektu staraliśmy się wykreować przestrzeń w skali człowieka. W większej części zabudowa nie przekracza wysokości 8 kondygnacji i jest wyrównana. Na lokalizację budynków wysokich (120–150 m) przeznaczyliśmy jedynie pas wzdłuż granicy wschodniej. Rytm tych budynków będzie podkreślał główny ciąg handlowy i jednocześnie będzie decydujący dla przestrzennych odniesień w skali większego obszaru. W strefach zakładamy możliwość zmiennej wysokości, ograniczoną szczegółową regulacją. W przestrzeni projektowanego układu bardzo ważny jest system zieleni, budowany na zasadzie wypełnienia przestrzeni publicznych (szpalery i grupy drzew). Strefy D mają charakter parków, w których wyznaczono miejsca dla grup zieleni.

Obiekty publiczne

W projektowanej tkance miejskiej bardzo ważnymi elementami są obiekty nazwane przez nas specjalnymi. Będą one miały, odpowiednio do strefy, różne funkcje. Staną się przestrzenią społecznej aktywizacji i organizacji zarówno dla stref lokalnych, jak i dla całego terenu. W prezentowanej idei najważniejsze są obiekty w poszczególnych strefach. W każdej ze stref przyjęliśmy odmienny sposób kreowania tych obiektów, jednak zakładamy, że będą powstawały połączonym wysiłkiem wszystkich podmiotów danych części. Zakładamy duży stopień samorządności poszczególnych wspólnot lokalnych, które będą mogły decydować o wielu sprawach.

Decyzje na temat elementów dotyczących całego układu (zespołu) będą podejmowane przez radę przedstawicieli wszystkich wspólnot i pojedynczych właścicieli (strefy komercyjne).

Przyjęty sposób budowania struktury przestrzennej ma wykreować czytelną tkankę miejską wpisaną w krajobraz miasta (podziały, skala, wielkości). W całym układzie, poprzez zapisy regulacyjne, określiliśmy strefy i elementy decydujące o reprezentacji przestrzennej. Obiekty na zewnątrz układu wymagają, według nas, szczególnych rozwiązań projektowych i powinny być rozstrzygane w konkursach architektonicznych.

Bibliografia

- [1] Auge M., *Non Places: Introduction to an anthropology of supermodernity*, New York 1995.
- [2] Bianchini F., *Cultural planning. An innovative approach to urban development*, Jyväskylä 1996.
- [3] Christiansee K., *The city as loft*, „Topos” 2000, no 29, s. 6–17.
- [4] Kirkpatrick J., *Design as a tool for cultural change*, Jyväskylä 1996.
- [5] Maliere Van Der A. (red.), *Euralille – making new City Center*, Basel 1996.
- [6] Smets M., *Grid, Casco, Clearing, Montage*, „Topos” 2002, no 38, s. 90–101.

City project in the cluster type. Northern Osaka Station

Creating cities is a complex venture and needs simultaneous cooperation of all actors. The potential of progress means gathering together all the tasks in one imperative target that characterizes the society of cooperation. The way of cooperation is embodied in the organization of society, its economics and space.

Considering different organization models and regarding the complexity of the studied investment, we chose the organization of the cluster. The city cluster is a chance for creating the city, and at the same time it secures good living conditions in the frames of local society.

For a presentation of a model of such a city, we chose our competition project for the area of Northern Osaka Station in Osaka, which is a proposition of notation for a flexible urban structure, where all elements have equal rights.

Due to constant transformations we do not care about creating a ready urban and architectonic solution, but rather about proposing a method of agreement of architectonic accuracy with planistic indetermination. We understand our project as a strategy, which means that we intend to obtain the most benefits possible from effective and tensed localization, of the given combination of functions in such a way as to maintain a steady aesthetic expression. In the frames of the established organization, the planistic indetermination allows every or almost every change, transformation or change, without upsetting the initial state.

Regulation of the structure creates a clear system of references for perceiving urban space of spatial clarity and information of functions. Essential elements of representation determine the identity of society and recognition of the arrangement from outside.